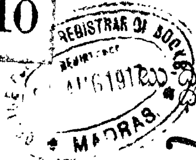
ఉద్దీపక

Sl.no: 706

బుద్ధిమతి.

నీతిదాయకమగు గీతము.

వైద్యశాస్త్రి,

ఈశ్వర సత్యనారాయణశర్మచే

వ్రాయఁబడినది.

మొదటి కూర్పు.

500 ప్రతులు.

కాకినాడ:

శ్రీ జార్జి ముద్రాక్షరశాలయందు పట్నసట్టి శేషగిరిరావుచే ముద్రింపఁబడి గ్రంథకర్తచే శ్రీకాకుళములో ప్రచురింపబడినది.

1917.

నైరుపౌరులు, కల్లోల ♦ మయ్యెఁ బురము;
మహీపతికి నాలుగాకున్న ♦ మానెఁగాని
బెబ్బులికి లేడి పిల్లన ♦ బ్రోచినట్లు
నిక్కలోఁ బూఁదండను ♦ రుస్పినట్లు
లెంత వెనగైన గన్నెయ ♦ నెవ్వఁడిచ్చు?
సంతక్షమంతుఁ డొండ్లాడు ♦ నతివ యెవతె?
అట్టి పెండ్లి కానంగ ♦ మానరెవరు?
బ్రతికియుండిన సుగుణములు ♦ వసయవచ్చు
ననుచ నేకులు పురవీధి ♦ చనిరి; తుట్ట
తుదకుఁ గలిగెరి పెండ్లికూఁ ♦ తురులు పతికి;
అంత నొక కాంతయిట్టి ద ♦ రంతముం గ
స్వాంతమున నేప "నిపియుండు ♦ జాతిపాట్లు!"
యనుచుఁ జింతిలి, యొకఁడు వ ♦ యాంతరంబు
నన్నుచుండెను సమయంబు ♦ వచ్చుననుచు
[illegible]మెవ్వతె? యదియట్టి ♦ దనఁగనేల?
[illegible] నెదుఁగూరకు రుచు [illegible] ♦ [illegible]నఁగనేల?
జపితాశను వీడ ♦ [illegible]లు జేసి
వంతిరిని బిక్కియనియె భూ ♦ కాంతుఁడిట్లు:-
[illegible] శివ శేఖర! జలజ వి ♦ శాలనేత్ర
న[illegible] నేఁడు దే ♦ కున్న నీదు

పరువు దక్కదనంగఁ ద ♦ త్తరముపడుచుఁ
గటకటా! మూర్ఖుఁడీతండు ♦ గాసిపెట్టు
ననుచుయత్నింపఁజొచ్చె నే ♦ మయ్యె ననుఁడు:-
మంత్రివి కావె? యీ చెట్టు ♦ మాన్ప లేవె?
ఊర్విపతికి హితవె యిద్దర ♦ క్కనుఁ బోలె?
నెనరుమది లేదె? యుపకారి ♦ నీద కాదె?
యనుచుఁబై పెచ్చుజనులు త ♦ న్నాపఁజొచ్చి
కొనుచులోలోన, వినిపించు ♦ కొననియట్టు
లింటికరుదెంచి వచ్చిన ♦ తంటనెంచి
యదొకతీరుగనుండఁదని ♦ జాత్మజాత
లందఱఁబెద్దది, బుద్ధిమ ♦ త్యభిధగలది
చదువులకు వాణి, రూపున ♦ మదనురాణి
తండ్రివిరుసుగాంచి చెం ♦ తకుఁజనెంచి
తేనెమాటలుముసముసెం ♦ తేనిఁ గొల్ప
నాన్న! యిదియేమి మీమోము ♦ ఖిన్నదనము
గ్రుక్కుచున్నది నేఁడు కా ♦ రణము దెల్పఁ
డనివినయముఁ బల్క ♦ తనయఁ జూచి
యార్చెదో తీర్చెదో యేల ♦ యాఁడుబొట్టె
విట్టిగోడవలు నీకునో పట్టి! ♦ యనఁగ
నింక మాతృఫము[illegible] ♦ [illegible]

వేఁడికొననన్నెల్ల యవ్వార్త ♦ వినిచినంతఁ
దండ్రి! యిప్పనియొకయాఁడు ♦ దానికెంత
చాలు; నీపాటిపనికినీ ♦ కేలచింత:
నన్నొసంగుము భూకాంతు ♦ నకు, దురంత
నింతలో మానిపించెద ♦ నిదియొ పంత
మనిపలికెఁగాని యోజన ♦ కునకు, వంత
యెంతయుండునో మీరలె ♦ యెఱుఁగవలయు
కన్నుఁగవనీరు దొరగఁ ♦ గార్చువానిఁ
దనమనసుపట్టఁజాలక ♦ వనరువాని
సారెసారెకు దైవముఁ ♦ దూరువాని
జనకునూరార్చి వేదాంత ♦ సరణిదెల్పి
నృపునిమఱఁదిగాఁగల ♦ నేగ్య చాలఁ
గలదు నాబోటునకుఁగదఁ ♦ ఖంబదేల?
అదిరి భీరులు మీరలి ♦ ట్లగుటమేల?
అగ్నిమెట లోం దండ్రినొప్పించి ♦ యనియె బాల
చెల్లెలగుఁ జారుమతియు నా ♦ చింతనుండ
నానతీవలెఁ దత్స్వసః ♦ యంబువలయుఁ,ఁ
దండ్రి! సంకోచమింకేల ♦ తడయకనఁగ
నింతకోర్చినమనసు మ ♦ రెంతకోర్వ
దను పుఁజారుమతినిఁ గూడ ♦ ననుపుదనసె.

బుద్ధిమతిచారుమతిఁ బిల్చి ♦ ముద్దుపెట్టి
చెల్లె! యనిగాఢప్రాసగుర్చి ♦ చ్చిపటునిచ్చి
యమ్మనామాటవిన్మ భ ♦ యమ్ము లేదు
నేనుజెప్పినచోటన ♦ నిల్చియుండు
మవనిపతితోడఁజెప్పి శు ♦ ద్ధాంతమునకు
నిన్నుబిల్పింతునప్డునీ ♦ వున్నయట్లు
వచ్చినృపతికి మ్రొక్కినా ♦ పజ్జఁజేరి
యక్క! నాకొక్కకతఁజెప్ప ♦ వా? యటంచు
జనవుకొలుపుమునీసేయు ♦ పనియదంతె;
పదియెట్లైననీకేల ♦ మీఁదితంత్రి
మేమువన్నెదఁనిలోని ♦ కేఁగిమేలి
నగలుధరియించి వేఁకరా ♦ నగరుఁగూర్చి
పడఁతిదెసఁజూచిముచ్చట ♦ పడనివారు
వచ్చుదెసనెంచిలో జాలి ♦ పడనివారు
బాలతెగువకుసంతసం ♦ పడనివారు
నవనిపతిదష్టుఁడని దూర ♦ నట్టివారు
ధీరుఁడని మంత్రిబాగడని ♦ వారులేరు
అంతఁదోలిసంజకెంజాయ ♦ లలమువేళ
భువనమిత్రుండు పరవార్ధి ♦ మున్గువేళఁ
పుల్గులన్నియుఁగూండ్లకుఁ ♦ బోవువేళ

కీలితపదరుకన్నులొక్కట ♦ జిగ్గుమనఁగ
నంగకాంతులు నవగెల్ల ♦ నల్లుకొనఁగ
నల్లనల్లనహంసయానా ♦ నాతిశయము
దోఁపశుద్ధాంతమును జేరెఁ ♦ దోనపెండ్లి 100
యయ్యె; నీచేతనింక స్త్రీ ♦ హత్యమాన్ప
కున్న నేనాఁడుదాననే ♦ యన్నమాట
కొట్టుకొట్టుమనున్న ద ♦ న్నట్టురాచ
పట్టిఁ గొట్టి యుంటిరి ♦ పట్టి; యంత
నంతచతురయో కాని య ♦ య్యింతిమిన్న
యెప్పుడెపుడని యున్నభూ ♦ మీశుఁ జేరి
మనసుమెప్పించుమాటలఁ ♦ బనులసర్ధ
రాత్రి మొకలిప్తగాఁ బుచ్చె, ♦ రాజుగుండె
బద్దలగునట్లు విన్పించె ♦ బారగంట;
కడవయుంకదగుమ్మడి ♦ కాయ, మైనఁ
గత్తి పీఁటకు లోఁకువ ♦ న్కరణియయ్యె;
బుద్ధిమతి పేఁజోయెత ♦ భూపమృగముఁ
బట్టుతెంపుఁ ఘనవంయిట్లు ♦ వైచె, నామె
యభ్యసించెను శోకపా ♦ త్రాభినయము
నాథ! యని వెక్కియేడ్చెను, ♦ నయనములను
నీరుగార్చెను శోకవాంకిఁ ♦ దీరమాఁర్చె;

వగమునిపిలోనిసంగతి ♦ యాగుట్టఁజేసి
యారా! యనిరాజుచెంతకు ♦ జేరఁదీసి
యుత్తరీయానఁ గన్నీటి ♦ నొత్తి, యోరి!
యింతలో నేమినీకట్టి ♦ వింతగాని
యింత దేహాభిమానిని ♦ వెట్టిపస్పి
తనుమఁజెప్పఁగగమఁ కింక ♦ నభినయింపు: —
ప్రాణనాయక! మీచేతి ♦ పైఁడిఁజాస్తి
కంటివా కింకఁబున్నంబు ♦ గాఁడె చెపుమ
ప్రాణములు వోవునని నాకు ♦ భయము లేదు
తల్లిదండ్రుల జూపంగఁ ♦ దలఁపు లేదు
గానినను బ్రాణతుల్యఁగఁ ♦ గాంచునాదు
సోదరీ మాశిగలదామెఁ ♦ జూచు భాగ్య
మింకసరిగదయని యిట్టు ♦ లేస్వానెప్ప
నాఁపికొనఁజూచితినిగాని ♦ యదియు నాదు
వశము గామిఁబ్రకృతి ధర్మ ♦ బద్ధనైతి
ననుచు నింకేమిపన్నినో ♦ యవనిపతియుఁ
జారుమతినొక్క పటిమూప ♦ సమ్మతించి
పిల్విఁబంపఁగ భటుపోటి ♦ చింతయానచుఁ
గలవరంపడి రంతియు ♦ కాని, మున్నె,
పన్నియుంచిన వలయాట ♦ భయానస్ఫిడి

నపరుఁజొచ్చిన చెలైను ♦ గవుఁగిలించి
యదియొకడసారి యాలోక ♦ మొనయట్లు
లదియొకడసారిసల్లాప ♦ మొనయట్లు 140
లదియొకడసారి కౌఁగిలి ♦ మొనయట్లు
లక్కునం జేర్చికొని వెక్కి ♦ వెక్కి యేడ్వఁ
జారుమతివల్కెఁ బూఁదేనె ♦ లూరుచుండు: —
బుద్ధిమతి! యక్క! నీమతి ♦ పోయెనో కొ
వెక్కి-యేడ్చెదు శుభమౌచుఁ ♦ బొంగియూడి
యూరకుంకుము బోవగా ♦ రారుకుశాఖ్యు
లేమికో అనీకు రాశ్రితై ♦ మొసఁగుదింక
నూఱసిలు చాలువిఁక బావ ♦ గారియుద్దుఁ
గలుగకుండిన నాకొక్క ♦ కథను జెప్ప
మానెపంబునఁ బెచువఁగ ♦ యూమసుగొప్ప,
ననిన హేమాదర తాన్యాయ ♦ నునుచుఁబొప్ప
పొదలవలెనిట్టులని లోక ♦ మునకుమప్ప
గతినభినయించు వారలు ♦ కథకునొప్ప
కొనని రోధింపకౌ రాజు, ♦ కొంత్ర రాణి
బుద్ధిమతికత సెప్పఁగా ♦ మొదలు వెట్టు
కథలలో దిగెనీ కేయి ♦ కథయటంచు
వెంగొగ్య వినవినఁబాఢిన ♦ భూమిపతియు

జారగులు రెక్కబెట్టఁగా ♦ నాగునంత
రక్తిగా సాగుచుండెను ♦ రాత్రిసాగె;
సానిముచ్చులుఁ గోత్రసం ♦ సారులు, నభి
సారికలు దొంగలుంగూట ♦ సాక్షివరులుఁ
దక్కఁదక్కన జనులెల్లఁ ♦ బక్కణమున
మేలుకొనసాగిరింక భూ ♦ పాలుమదికిఁ
గ్రమ్మరోయున్న యజ్ఞాన ♦ థతమున
మిట్టిలేపిడునను పోల్కి ♦ నికులుపిలె;
అదిర! జనులార! పిట్లస్త్రీ ♦ హాస్యశింకఁ
గాదు కానసురీతిగిఁ ♦ గానుంఅచె
మెల్ల మెల్లఁగ జనలెల్లఁ ♦ ల్ల నాటె
దేశదక్షకింతకంతకుం ♦ ంపు లేదు
విషక మూర్కొట్టఁ జెల్లెను ♦ సుప్పు లేదా
రాజు గారి కెవిసఁగ ఫి ♦ రక్ష లేదు
బుద్ధమతి దేహకాయము ♦ మూఁప లేదు
కనుకి చేరాజు కతనాఁపు ♦ మునఁగ లెదు
సతి! యనుచుఁబిల్చి, 'సీకథ ♦ సాంతమయ్యె
నా' యనఁగ 'లేదు' నాపుడు ♦ నాయకుండు
నేఁటి రాత్రి మిగులు వి ♦ స్సింపు మనఁగఁ
బాత్రి నాయక! యిటువిన ♦ వలయు నన్న

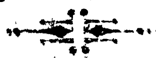
నెన్నఁడేర తెఱంగని ♦ యెన్నఁ జిత్ర
ములుగఁబ్రగానినేఁటికిఁ ♦ మాయనుఁద
నాకథ యానంగ నానర ♦ నాయకుండు
లేదు లేదని సతిమంద ♦ లించినేఁటి
చిత్రకథ సాంతముగ వినఁ ♦ జిత్త మయ్యె
నంతపర్యంత మింతి! న ♦ యంబు లేదు
నేఁటికిఁక నిల్పనలయను ♦ నిత్యకృత్య
ములను దీర్పఁగఁ బోవలెఁ ♦ బ్రొద్దుదూఁగె
నని నగరు వీడి చనిరా; స ♦ య్యాన జ, లదర!
యవనిపతినేఁడు మనపాలి ♦ యనఁగ జాలె
బళిరె! రేపటికొక్క ఘడి ♦ యపుడు లేదె
చెల్లె! యని, యక్క! యనినంత ♦ నిల్లుచుంప
దినము నెట్లొకపరి యాఁ ♦ జననిభుండు
చదురులోఁ వారలకు నాఁడు ♦ ముదమునిండ
నోలగముసేయ్య నింకను ♦ వేళయుండ
నతఁడు సభవీడి, మిక్కిలి ♦ యలుతినిండ
భద్రముగఁ గ్రైసేసిన ♦ సప్పుదాడ
గమిని గ్రీణించుచుండెనా ♦ కసముడఁపె
బారులుగ గూండ్లకేగెడు ♦ కీరకాండ
మంథకంతకు రాతిరి ♦ యయ్యె, బుద్ధి

మఱియుఁగై సేసికొనితన ♦ పతిమఱింత
దిట్టముగఁదనపోఁగునఁ ♦ గట్టువడఁగ
జేయుకుంచికనాయువు ♦ సెల్లుననుచుఁ
వారుమతితోడ ముచ్చట ♦ సల్పుచుండ
నేగుడెంచెను మించిపో ♦ యినటు, సంజె
జాముసందున రాశివా ♦ సంబుసకును
వచ్చెఁబతియని తత్తర ♦ పాటుతోడఁ
గొంచముగ జాఱుపయ్యెద ♦ కొంగుతోడఁ
దఱచుజవ్వాదు సూక్ష్మమ ♦ ధ్యమముతోడ
మవ్వఁపుసగ్రిక్క ముసిముసి ♦ నవ్వుతోడఁ
నిచ్చకముఁదెల్పుక్రీగంటి ♦ దృష్టితోడ
నడుగడుగునకుఁ దొట్రిల్లు ♦ నడకతోడఁ
బ్రియముమీఱఁగనెదురేఁగి ♦ జయము! జేఁజే!
యనుచుజవ్వని పూఁదేనె ♦ చినుకులోఁడ
నాడనురకుండసన్యాసి ♦ యూఁ? యటండు,
కాఁదు; వారేమిచేసిరో ♦ కానికొంత
వేళకాఁగాన కథసువి ♦ స్పష్టమనియె;
ఎన్నఁడఁడుగనోయని కాచి ♦ కొన్నదాట
మొదటికంటెను ముప్పది ♦ మూఁడురెట్లు
రక్తిగా జెప్పసాగెను ♦ రాజగారు
మంచికథయని మనసంత ♦ సించిరాము

మొదలుపెట్టిన కతతుద ♦ ముట్టకుండ
తెల్లవారెను బతిమాలు ♦ తెల్లవారె;
అయ్యో! యరుణోదయం బయ్యె ♦ నా యటంచు
నింతి! యిక నాఁపు మీకథ ♦ నింతదనుక
నిద్దియును సాంతముగ వినఁ ♦ బుద్ధిపుట్టె
ననినగరు వీడిచనియెన ♦ య్యవనివిభుఁడు
సచివసుతలకు మెంచయ్యె ♦ సంతసమ్ము,
హాత్యసంగతి యక్షపౌక్క ♦ దయ్యెవీఁట,
పాపమా మంత్రి యుఁరియాట ♦ ప్రబలమయ్యె,
ఔర! యని పౌరులెల్లరు ♦ నబ్రిపడఁగ,
కథముగియకుండ రాత్రులు ♦ గడచుటయ్యె,
కథ లెడే వేరి ప్రాణము ♦ ల్గాచుటయ్యె,
చిత్రముగనీగతిని శేయి ♦ రాత్రులయ్యె,
నింతలో రాజు సంతాన ♦ వంతుఁడయ్యె'
నొక్క మాటలాడుచు ♦ నొక్కకొడుకు
జోక్కముగ నేలఁబ్రాకుచు ♦ నొక్కకొడుకు
నూపులాడఁ చున్ బొత్తులు ♦ నొక్కకొడుకు
నైఁ పూఁచిన చెంగల్వ ♦ లలరుకొలఁకు
గతిఁ లలరు చుండెనారాజు ♦ గారగేము;
అంతనొకరాత్రి రాణిక ♦ స్త్రీలందు
రాలుకన్నెరు పైఁటచె ♦ అంగుతోఁచ

నొత్తిగొను చాక్మజుఁ జూచి ♦ యున్నరసుదు
నిముషకుండిన తటి వెక్కి ♦ యేప్పుచుండఁ
గాంతుడంతికమును జేరి ♦ కాంత! చూడు
మింతలోనేమిఘట్టెనో ♦ వేప్పునంత
యేమిలో పడఁబటంగాఁ ♦ డించుమగని
పాదపద్మములను వ్రాలి ♦ ప్రాణనాథ
నేటితో వేయి రాత్రులు ♦ నిండె, నింకఁ
జెప్పవలసినకతలెల్లఁ ♦ జెల్లిపోయె,
జెల్లితో నాయుఃశము గూడఁ ♦ జెల్లిపోవు
నింకనీచిన్ని బుజతల ♦ కేమిదిక్కు.
అమ్మవును నయ్యవునొంచు ♦ నప్రమాద
మునభరింపుము నోరెజుం ♦ గని నిషుఁగులు
గానఁగడసారి నానము ♦ స్వీకరమిదిగో;
అనఁగనరనాథుమనసుని ♦ రమ్యోనేము'
యువిదకన్నీటిఁ దనయోణి ♦ నొత్తి,యొత్తి,
యఃతివనిర్మోషిణివి నిన్ను ♦ వితగఁజంపఁ
జేతులాడునె భయమొంద ♦ జెల్లదల్లఁ
తొంటిపూసుల ముడినెంచి ♦ తొట్రుపడకు
బిడ్డలను జూడుఁనీకేన్వ ♦ బెగ్గలెరు,
చేరఁదీయుమటంచాను ♦ చింతమాన్చె.
తగదుసంకల్పసిద్ధి గాఁ ♦ తయును బొంగి

చనవుపసుల్లను విభవమడఁ ♦ దనిపెదాము; 260
కాపురముసేయుచుండ్రిను ♦ గంబుమీఁద
జనవరుఁడు నిష్టురించకయు ♦ శిష్యుఁడౌచు
నడచె; యోర్పుడినిత్యక ♦ ల్యాణమహిమఁ
బచ్చుతోరణమాచును ♦ బ్రిమతికెక్క
ధవునిద రుఁగాంచ నెవ్వన ♦ ద్ధతుఁబు నోవు
వింటిరా, మంచ మూఁకులు ♦ బెట్టవలన,
తలఁకుఁబసుపునంటను ♦ తంటవలదు,
జమునచేళ్ళఁగల విపించు ♦ కొనగవలదు,
అత్త వారింటి మురికూడ ♦ లడఁపవలదు
పుట్టినింటిని నకీవిదఁ ♦ బెట్టవలదు,
ఇంకనందున పాత్రిక ♦ నొందవలదు;
బుద్ధిమతిబోలిసన్మార్గ ♦ మొందవారి,
పతిదయగడించి వేఱ్ప ♦ బరిగణించి
కులటలనుగోసి సతులతోఁ ♦ జెలిమిసేసి
బిడ్డలనునేర్చి సుఖదుఃఖ ♦ వితతిగోర్చి
మంచికెల్ల గుడ ♦ మానముగుగ
నుండి సౌఖ్యాంబునిందేలు ♦ చుండుఁగాక
స్త్రీజనంబులుబంమ నా ♦ శీర్వదంచివారిసెన్
ఈశ్వర సత్యనా ♦ రాయణకవి.

10213